

# En nödvändig bok om alkoholism

**Lars Bremberg**

Den, som kan gå oberörd från läsningen av denna bok och fortsätta att nära alla fördomar om alkoholismens särart och mystik — den har satt ett rekord i terapieresistens, skriver Lars Bremberg, direktör för Stockholms Stads Nykterhetsnämnd om stockholmsläkaren Bo Löfgrens nyligen utgivna bok om alkoholismen.

**BO LÖFGREN:**

**"Alkoholismen, människan och samhället" en uppgörelse med myter och fördomar**

*Bokförlaget Aldus/Bonnier. 315 sid. Kr 19: 50*

En ung läkare börjar extraknäcka på en alkoholpoliklinik. Till en början har han en vag uppfattning om att alkoholister måste ha något slags kroppsligt fel som gör att de inte tål alkohol.

"När jag så småningom lärde känna patienterna på mottagningen fann jag till min förvåning, att deras alkoholvanor var en ganska självklar följd av deras upplevelser."

Så skriver Bo Löfgren i företallet till sin bok "Alkoholismen, människan och samhället". För Löfgren är de fysiologiska sidorna av alkoholdrickandet ointressanta och han utgår från en syntes av psykologiska och sociala iakttagelser. Hans dissekering av alkoholsjukdomsbegreppet och alla gamla knäsatte myter om "periodare", "hjärnskador", omöjligheten för

alkoholister att någonsin återgå till en kontrollerad konsumtion, teser av typen "bruk föder missbruk", är intellektuellt stimulerande läsning och katastrofalt förödande för alla dessa omsorgsfullt omhuldade trosuppfattningar hos den moraliserande opinionen här i landet.

## Destruktiv insikt

För Löfgren är inte de omtjade "stegen till alkoholism" viktiga — de är allihop banala följder av överkonsumtion och har upplevts av de flesta alkoholkonsumenter. Däremot har en tragisk gräns passerats den dag en person själv identifierar sig med rollen som alkoholist. Nykterhetsvårdarens beskäftiga iver att väcka sina klienters "insikt" blir i Löfgrens belysning ofta mer destruktiv än uppbygglig. Den eftersträvarsvärda insikten skall inte avse att acceptera det luddiga alkoholist-begreppet, men givetvis däremot att se genom de ursäkter, bortförklaringar och smålögner som vi alla så gärna tar till för att dölja obehagliga sanningar om oss själva.

Löfgren har stor respekt för de

sociala sammanhang som utlöser och förvärrar alkoholmissbruket, men ser dock främst de sk alkoholisternas livsupplevelser, i synnerhet under uppväxtåren, som det som lagt grunden för deras sätt att fly från problem och ansvar in i ständigt rus.

Problemen om "alkoholismens gåta" och banaliteter om den icke-existerande forskning som man tror skall skingra mystiken, har Löfgren inte mycket till övers för. Finns det bara tid och resurser kan man både kartlägga arten och orsakerna till ett alkoholistöde. Den praktiska frågan för terapeuten blir inte "varför super Jeppe?", utan "hur" och "vartill" han dricker, att först forska i det aktuella beteendet innan man ger sig på att söka förklaringar i det förgångna. Men det är inte fråga om alternativ, bara om en rekommenderad turordning; orsaksletandet i det förgångna är oundgängligt om man vill göra mer än behandla symptomet, vill förhjälpa patienten till större trygghet i sin situation.

Och det är inte bara omständigheterna kring ett fall av alkoholism som Löfgren anser det fullkomligt möjligt att med god

vilja utforska och förklara. Med tillräckliga resurser för socialt stöd och psyko-terapeutiskt behandlingsarbete bör alla alkoholist, utom det lilla fåtal som har allvarliga hjärnskador, kunna botas.

Löfgrens vårdideologi påminner om vad författaren Bernt Rosengren skrivit i *Metallarbetaren* (nr 14/71) om narkomanvård: Ge narkomanen ett arbete — och hon vägar inte gå dit. Ge henne bostad, pengar — och ingenting mer. Och hon knarkar ihjäl sig. En strategi för att döda henne kan alltså se ut så här: arbete, bostad, pengar.

En strategi för att rädda henne kan se ut så här: psyko-terapi, arbete, bostad, pengar.”

Det är omöjligt att rättvisande på ett begränsat utrymme referera denna oerhört rika bok. Författarens ambitioner har varit att täcka hela fältet, psykologiskt, socialt, juridiskt, sociologiskt, antropologiskt. I detta väldiga material, som han sammanställt från tillgängliga källor, kritiskt analyserat och kompletterat med egna erfarenheter från praktik bland alkoholist och åtskilligt resonemang av typen initierat sunt förnuft — ja, ibland allt detta finns naturligtvis somt som inte är lika bra, enstaka skönhetsfel.

Ett exempel kan vara Löfgrens sätt att referera till utredningen ”Nyktersvårdens läge” som om den vore den slutgiltiga objektiva sanningen om nyktersvården, därför att den publicerats (som alla statliga kommittéprodukter) i serien ”Statens offentliga utredningar”. Om denna utredning kan lämpligen sägas att den var sympatisk i sin tendens och visade åt rätt håll i sin kritik, men att den i mycket var ett polemiskt inlägg och här och var sköt över målet eller lämnade vilseledande uppgifter. Just en sådan fadäs råkar Löfgren åberopa sig på (sid 253, det felaktiga påståendet

att en person kan omhändertagas för vård enbart på grund av tre begångna fylleriförseelser ”utan att något egentligt vårdbehov för övrigt blivit styrkt” — det obligatoriska styrkandet av hemfallenheten garanterar ju dock att själva vårdbehövet alltid måste konstateras).

Löfgren återkommer vid flera tillfällen till behovet av välutbildad personal för att åvägbringa den psyko-terapeutiska behandling som han så välbefogat pläderar för. I detta rop på utbildning vill anmälaren kanske spåra en förstucken kritik mot kolleger, psykologer och socialarbetare, och den må vara delvis berättigad. Vad som dock är otillfredsställande är att Löfgren inte på något sätt försöker skissa hur en sådan utbildning borde se ut. En knapp sida (290) ägnas åt frågan, och det är i torftigaste laget.

Enligt anmälarens uppfattning står de avslutande avsnitten i boken, som ägnas åt att beskriva hur behandlingen av alkoholist skall gå till i praktiken, inte kvalitets- och kvantitetsmässigt i paritet med boken i övrigt. Inte minst för den som mot bakgrund av Löfgrens kritik av terapeuternas bristande utbildning, med hjälp av hans bok vill göra sig själv mer skickad att terapera alkoholist, utgör Löfgrens framställning härvidlag alls inte något stöd, tvärtom.

Jag skall exemplifiera, med utgångspunkt främst i vad Löfgren skriver på sidorna 300 ff.

Han påpekar att en terapeut sällan ensam klarar av en psyko-terapeutisk behandling, men ställer sig samtidigt avvisande till gruppterapi. Internationellt är gruppterapi som behandling av alkoholskadade uppskattat och knäsatt som lämpligt. Löfgrens ståndpunkt är därför förvånande och styrks inte heller i de få rader han ägnar företeelsen. Man får det intrycket att Löfgren själv

inte arbetar med gruppterapi och därför saknar både erfarenhet och förståelse för behandlingsformen. Det är egendomligt att han kan samtidigt uttala sig översvallande om ”terapeutiska samhällen” och negativt om gruppterapi, eftersom denna senare är den väsentligaste beståndsdelen i det terapeutiska samhällets behandlingsmetodik. Motsägelsefullt är det också när Löfgren (s 307) framhåller betydelsen av att alkoholpatienten kan vinna gemenskap i andra grupper än de som utgörs av supkompisarna.

Löfgren vill att terapeuten skall visa sina känslor, även fientliga sådana, med risk för att de kan vara ansträngande och hotfulla. Detta kan vara riktigt, men går knappast ihop med hans varning för att gruppterapi kan leda till svåra ångestreaktioner för kontaktskadade människor. Frånsett att fruktan för ”svåra” ångestreaktioner är överdriven och icke bestyrkt från den praxis anmälaren känner till, så borde väl även här gälla Löfgrens tes att känslor som till en början upplevs som hotfulla i längden kommer att stärka förtroende och trygghet.

Längre fram varnar Löfgren terapeuter för att bli aggressiva vid återfall. Det är närmast ett banalt konstaterande, och mer givande hade varit om författaren gett exempel på hur man i stället skall reagera. Ena stunden skall man nu visa känslor, även fientliga sådana, i den andra varnar Löfgren för aggressivitet vid de situationer där patienten testar en. All right — alkoholpatienter testar verkligen sina terapeuter. Men vilket slags reaktion vill de ha för att godkänna terapeuten? Givetvis inte ilska eller moraliserande — men inte heller passivitet och pisshumanism.

Löfgrens sätt att ge anvisningar och sedan ta tillbaka vad han sagt är ägnat att skapa osäkerhet hos dem som försöker ge behandling

på grundval av hans egna erfarenheter och teorier. Ännu ett exempel: Löfgren rekommenderar på ett ställe symptombehandling med hänvisning till att alkoholism är ett livshotande symptom och att man inte får bli så terapeutisk att man inte bryr sig om hur det går för patienten. Men Löfgren själv visar sida upp och sida ner i sin bok att den främsta risken bland våra nykterhetsvårdare är just att de blir överbeskyddande, fixerar patienterna i deras beroende, koncentrerar sig på symptomet. Menar han bara att man inte skall nonchalera deliriumanfall, så är det ju sant men knappast värt att ödsla trycksvärta på att framhålla. Annars är det ju i flertalet fall så att den starka överkonsumtionen av alkohol pågått i många år och att det inte behöver betraktas som en katastrof om man inte får bukt med den under ytterligare några månader.

Nog bör en terapeut, tex en socialarbetare, ha rätt att bli ganska förvirrad inför Löfgrens olika rekommendationer: visa känslor; bli inte aggressiv vid återfall; betrakta alkoholsymptomet som livshotande; eftersträva en informell kontakt; stimulera patienten att ta eget ansvar, klara sig själv; och inte minst som påbröd på allt detta: att patienten måste dunsa i botten innan han beslutar sig för en förändring. Om allt detta kan sägas att taget var för sig är det nog bra, men helhetsbilden blir förvirrad. Det är visserligen sant att man inte kan handleda människor i psykoterapi genom någon slags handboksmetod, utan måste syssla med rekommendationer, dra upp ramar, ge exempel. Men för att en sådan metod inte skall framstå som motsägelsefull och förvirrande måste man gå mer grundligt till verket än Löfgren velat göra denna gång. Hans lapidariska anteckningar om behand-

ling kommer nu som en västgöta-klimax på en i övrigt fyllig framställning och kan förta intrycket: "var det med detta han ville ersätta alla våra beprövade metoder?!".

Som litterär kompositör lämnar väl Löfgren något i övrigt att önska. Dispositionen av boken är ganska rörig och upprepningar förekommer, som man ej alltid förstår meningen med. Han har en irriterande vana att bryta mot de regler man fick lära sig i skolan om svensk uppsatsskrivning och som sitter djupt i varje fall i min egen generation. Löfgrens metod att systematiskt syfta på rubriken i ett stycke är störande, tycker jag, och hans sätt att misshandla Runeberg (s 103) i ett försök till citat är hemskt. Att sedan skriva en så tjock bok — som ingen läsare kan sträckläsa utan som man har på nattduksbordet under en längre tid — utan en upprykande sammanfattning är att göra sig själv en otjänst. Nu slutar han i stället med ett av bokens mest perifera partier, en liten stump om "alkoholister som aldrig supit".

Det är ju detsamma som om jag skulle sluta nu, efter en serie av kritiska anmärkningar mot en bok som jag beundrar och betraktar som ett standardverk nu och i många år för alkoholistvården i detta land: i den mån jag har inflytande har jag inom en sektor från vädjande till beordrande verkat för att nykterhetsvårdsfolk skall läsa och diskutera denna bok: den som kan gå oberörd från läsningen och fortsätta att nära alla fördomar om alkoholismens särart och mystik — den har satt ett rekord i terapiresistens.

*Lars Bremberg*

## I dagens frågor

Red.: Sten Söderberg

### Finns någon kompetent?

Generalsekreteraren i FN U Thant beskrev nyligen i ett uppmärksammat tal sin efterträdare:

Jag är övertygad om att min efterträdare bör vara en man, som kan blicka in i framtiden mot en global lösning av alla de problem vi står inför. I vår värld där alla inbördes är beroende av varandra, spelar det ingen roll från vilken kontinent eller vilket land han kommer, bara han har integritet, kompetens och förmåga att se framåt och göra denna organisation till ett verkligt effektivt instrument för fred, rättvisa och framsteg.

Han skall vara opartisk, utan att för den skull vara neutral. Han skall vara lyhörd för rörelser och strömningar i världsoptionen, i synnerhet vad gäller ungdomen, men han måste ha medlemsregeringarnas förtroende, och bland dem är — jag behöver knappast nämna det — genomsnittsåldern åtskilligt högre. Han bör ha politisk överblick och myndighet, takt och oberoende. Han måste vara övertygad om nödvändigheten av den enskilda människans värdighet som motvikt till opersonliga nationella krafter och särintressen. Han bör ha sinne för proportioner och ett humör som skyddar honom mot bitterhet och frustrationer samt den ständiga strömmen av obehagligheter och ofta orättvis kritik.

Posten som generalsekreterare är inte det omöjligaste arbetet i världen, även om det förvisso är ett av de svåraste. Men det är utan tvivel ett av de mest givande.